

سید علی

بنام خدا

باززنده سازی گذر های فرهنگی - تاریخی
مطالعه موردی گذر فرهنگی - تاریخی منصوریه
بافت تاریخی شیراز

بوسیله:

جلال اسدالهیان

پایان نامه

ارائه شده به معاونت تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی از
فعالیت های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته:

شهرسازی

از دانشگاه شیراز

ایران - شیراز

۱۳۸۲ / ۱۲ / ۱۴

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان نامه با درجه

دکتر محمد رضا بذرگر، استادیار بخش شهرسازی

دکتر مهیار اردشیری، استادیار بخش شهرسازی

دکتر کاظم معمار ضیاء، استادیار بخش معماری

مهندس عبدالرضا پاکشیر، مربی بخش شهرسازی

خرداد ۱۳۸۲

۴۸۷۵۴

مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری
دانشگاه شیراز

تقدیم به

گل‌های سرسبد زندگی‌ام پدر و مادر عزیزم

که همواره یار و یاور بنده بوده‌اند.

تقدیم به زندگی عزیز

امیرضا خان عزیز

به خانواده عزیزم که همواره موجبات سربلندی

بنده را فراهم نموده‌اند.

سپاسگزاری

ممد و سپاس فداوند متعال، اکنون که مرحله‌ای دیگر از تمصیلاتم را به پایان می‌رسانم شایسته می‌دانم که از همه اساتید و بزرگوارانی که مرا در رسیدن به این مرحله از تمصیلاتم یاری فرموده‌اند تقدیر و تشکر نمایم. در این راستا لازم است از اساتید فوب و مهربانم که فوشه‌چین دانشی بی‌پایانشان بوده نام ببرم. جناب آقای دکتر ممدرضا بذرگر و جناب آقای دکتر مهیار اردشیری بدلیل راهنمایی‌ها و کمک‌های بی‌دریغشان در طول تمصیلم در مقطع فوق لیسانس و جناب آقای دکتر معمار ضیاء و دکتر عبدالرضا پاکشیر که فوشه‌چین علم و دانش شان بوده و همچنین از دوست و استاد عزیزم جناب آقای مهندس مسین فهیمی‌زاده که در همه حال یار و یاور بنده بوده‌اند.

تقدیم و تشکر خود را از دوستان عزیزم جناب آقایان مهندس نادر زالی و همچنین غلامرضا استوای، بابک ستوده، مجید کشتکار، علی سلطانی، آیت مفتاری، فسرو طاهری، بهمن توانگر، فرهاد لشکری، علی صفایی، علیرضا عبدالله‌زاده، ممد جلالی، ممدرضا فرجامی و عباس منتظری، دهقان بهرامی و از آقایان ساقتمان کبیر و وردی‌زاده به لحاظ زحمات بی‌دریغشان تقدیر و تشکر می‌نمایم و برای همگی از فداوند منان آرزوی پیروزی از درگاه مضرت حق را فوآهانم.

جلال اسدالهیان

چکیده

باززنده سازی فضایی کالبدی گذر های فرهنگی - تاریخی
مطالعه موردی گذر منصوریه (بافت قدیم شیراز)

بوسیله:

جلال اسدالهیان

سالهاست که باززنده سازی بافت های تاریخی بعنوان یکی از مسائل مهم شهری در تمامی دنیا مورد توجه قرار گرفته و به یکی از اساسی ترین موضوعات شهری تبدیل شده است. با وجود این هنوز هم بافت های تاریخی بعنوان یکی از پرمسأله ترین مناطق شهری دارای مسائل و مشکلات زیادی می باشند. مشکلاتی که دامنه فراگیر آن علاوه بر بافت تاریخی کل شهر را تحت تأثیر قرار داده است.

از آنجایی که شبکه معابر و گذر های تاریخی در شهر سنتی عمدتاً شبکه ای ارگانیک بوده که در پاسخ به شرایط محیطی و فرهنگی و بر اساس نیاز های ارتباطی مردم شکل می گرفت. از این رو محل عرصه فعالیت های عمومی و شهری بوده که مطالعه و بررسی ساختار گذر های تاریخی روش مناسبی جهت شناخت و حل مسائل شهر تاریخی خواهد بود. گذر منصوریه یکی از گذر های تاریخی شهر شیراز با قدمت ۱۴۰۰ سال دارای یک حرکت بطنی و تاریخی در جهت شکل گیری خود بوده است. بر این اساس گذر فوق در بطن شهر شیراز بصورت مجموعه ای بهم پیوسته و منسجم بر پایه اصل پیوستگی فضایی کالبدی در بین مراکز اصلی شهر ایجاد گردیده و بعنوان یکی از عناصر اصلی شهر قدیم نقش ایفا می نماید.

تحولات اجتماعی ناشی از نهادهای اقتصادی و اجتماعی اخیر و گسترش بی‌رویه شهر موجب از هم گسیختگی پیوند طبیعی و تاریخی شهر شده بطوریکه بافت منسجم و تاریخی گذر منصوریه در معرض انواع معضلات شهری قرار گرفته است.

پژوهش حاضر بحث باززنده‌سازی گذرهای فرهنگی تاریخی را با تأکید بر مطالعه موردی گذر منصوریه از بافت قدیم شیراز را دنبال می‌کند هدف آن بهبود شرایط اقتصادی-اجتماعی-کالبدی-عملکردی محدوده می‌باشد.

در فصل اول نخست، ضرورت، هدف، فرضیه تحقیق در جهت معرض پایان‌نامه ارائه شده است.

در فصل دوم چارچوب نظری تحقیق که گام اول هر مطالعه‌ای در امر مرمت شهری می‌باشد ارائه شده است. از آنجایی که این بخش بعنوان پشتوانه علمی پژوهش محسوب می‌گردد. سعی شده با استفاده از پشتوانه نظری موجود و نحوه نگرشهای مختلف به بافت تاریخی و با ایجاد یک مدل انتزاعی از نظریات ارائه شده و با تکیه بر روشهای شناخته شده باززنده‌سازی و طراحی شهری، بر اساس یک روش نظام یافته به ارائه چارچوب نظری تحقیق پرداخته شده است. در این پژوهش رویکرد و نگرش ما به موضوع باززنده‌سازی روش کل و جزء می‌باشد.

فصل سوم حاصل بررسی تطبیقی تجارب مرمت شهری در شهرهای ایران و جهان می‌باشد.

در این فصل با ارزیابی شیوه‌های مداخله در بافت تاریخی و با ایجاد یک مباحثه غیر حضوری بین دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف نسبت به ارائه بهترین شیوه مداخله در محدوده مورد مطالعه اقدام گردد. در نهایت این پژوهش روش گام به گام و هسته‌ای را بعنوان مناسب‌ترین روش مداخله را برای محدوده مورد مطالعه برگزید.

فصل چهارم به بررسی ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی و کالبدی و عملکردی و فرایند تحولات تاریخی و ساختار شهر پرداخته و در نهایت به بررسی وضع موجود رهنمون می‌شود. در این فصل بعد از تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از بخشهای گذشته و ویژگیهای اخیر به ارائه اصول و سیاستهای باززنده‌سازی پرداخته می‌شود.

در فصل پنجم بعد از شناخت امکانات و محدودیتهای موجود با اتخاذ سیاستها و ابزار رسیدن به اهداف طرح و با بررسی اثرات و بازتابهای این سیاستها طرح نهایی را در قالب مراکز خدماتی رشدزا ارائه داده‌ایم و در نهایت نسبت به اولویت‌بندی اجرای و تهیه بیان‌های اقتصادی طرح اقدام گردیده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول کلیات
۲	مقدمه
۳	۱-۱- طرح مسئله
۴	۱-۲- ضرورت مطالعه
۵	۱-۳- اهداف تحقیق
۶	۱-۳-۱- بازسازی اقتصادی
۶	۱-۳-۲- بازسازی اجتماعی
۷	۱-۳-۳- بازسازی کالبدی
۷	۱-۳-۴- بازسازی عملکردی
۷	۱-۴- فرایند تحقیق
۹	۱-۵- رویه تحقیق
۹	۱-۵-۱- روش جمع‌آوری اطلاعات
۹	۱-۵-۱-۱- روش میدانی
۹	۱-۵-۱-۲- روش مطالعات کتابخانه‌ای
۱۰	۱-۵-۱-۳- روش مصاحبه
۱۰	۱-۵-۲- طبقه‌بندی اطلاعات
۱۰	۱-۵-۳- تحلیل اطلاعات
۱۱	۱-۵-۴- جمع‌بندی و استنتاج
۱۱	۱-۶- بررسی نظریه‌ها و دیدگاه‌ها اندیشمندان
۱۳	۱-۷- سؤالات تحقیق

صفحه**عنوان**

۱۳	۱-۸- فرضیه تحقیق
۱۴	۱-۹- نوع تحقیق
۱۴	۱-۱۰- روش تحقیق
۱۶	۱-۱۱- ابزار تحقیق
۱۶	۱-۱۲- تعریف مفاهیم
۱۷	۱-۱۲-۱- بهسازی
۱۷	۱-۱۲-۱-۱- تعمیرات
۱۷	۱-۱۲-۱-۲- حفاظت
۱۷	۱-۱۲-۱-۳- حمایت
۱۷	۱-۱۲-۱-۴- استحکام بخشی
۱۸	۱-۱۲-۲- باززنده سازی
۱۸	۱-۱۲-۲-۱- نوسازی
۱۸	۱-۱۲-۲-۲- انطباق
۱۸	۱-۱۲-۲-۳- تغییر
۱۸	۱-۱۲-۲-۴- بازسازی
۱۹	۱-۱۲-۳-۱- دوباره سازی
۱۹	۱-۱۲-۳-۲- تخریب
۱۹	۱-۱۲-۳-۳- ساماندهی
۱۹	۱-۱۲-۴- توان مندسازی
۲۰	۱-۱۲-۵- بافت شهری
۲۰	۱-۱۲-۶- برنامه ریزی کالبدی
۲۱	۱-۱۲-۷- روانبخشی
۲۲	۱-۱۳- بررسی ادبیات موجود
۲۳	۱-۱۴- رویکردی بر فرایند شکل گیری چهارچوب نظری تحقیق

عنوان	صفحه
۱-۱۵- عوامل مؤثر در ایجاد یک کل منسجم	۲۶
۱-۱۵-۱- وحدت	۲۶
۱-۱۵-۲- هماهنگی	۲۶
۱-۱۵-۳- تقارن و تعادل	۲۶
۱-۱۵-۴- تعادل	۲۷
۱-۱۵-۵- تناسب	۲۷
۱-۱۶- نتایج مورد انتظار از تحقیق	۲۷
۱-۱۶-۱- از نظر علمی	۲۸
۱-۱۶-۲- از نظر اجرایی	۲۸
فصل دوم: مروری بر ادبیات موجود	۲۹
بخش اول: مبانی نظری تحقیق	۳۰
پیش‌گفتار	۳۱
۲-۱- مروری بر فرایند شکل‌گیری نظریه‌های باززنده‌سازی	۳۲
۲-۱-۱- مکتب آرمانگرایی	۳۳
۲-۱-۱-۱- بنجامین ادوارد ریچاردسون	۳۳
۲-۱-۱-۲- شارل فوریه	۳۴
۲-۱-۱-۳- اتین کابه	۳۴
۲-۱-۱-۴- جمع‌بندی مکتب فکری پیش‌شهرسازان نوگرا	۳۴
۲-۱-۲- مکتب پیش‌شهرسازان فرهنگ‌گرا	۳۵
۲-۱-۲-۱- اگوستوس پوژن	۳۵
۲-۱-۲-۲- ویوله دوک	۳۶
۲-۱-۲-۳- جان راسکین	۳۶
۲-۱-۲-۴- ویلیام موریس	۳۷
۲-۱-۳- مکتب فرهنگ‌گرا	۳۷

عنوان

صفحه

۳۸	۲-۱-۳-۱- کامیلوبویی تو
۳۸	۲-۱-۳-۲- لوکابلترامی
۳۹	۲-۱-۳-۳- کامیلوسیتته
۴۰	۲-۱-۳-۴- گوستاو جووانونی
۴۱	۲-۱-۳-۵- امس راپاپورت
۴۲	۲-۱-۳-۶- کنزوتانگه
۴۴	۲-۱-۳-۷- کوین لینچ
۴۶	۲-۱-۳-۸- کنستانتین دوکسیادوس
۴۷	۲-۱-۴- مدرنیسم
۴۹	۲-۱-۴-۱- لوکوربوزیه
۴۹	۲-۱-۴-۲- تونی گارنیه
۵۰	۲-۱-۵- فرانوگراها
۵۱	۲-۱-۵-۱- چالز جکنز
۵۲	۲-۱-۵-۲- رابرت ونتوری
۵۲	۲-۱-۵-۳- لئون کریر
۵۲	۲-۱-۵-۴- راب کریر
۵۳	۲-۱-۶- مکتب اندام وارگی
۵۴	۲-۱-۶-۱- ساکری پانتی
۵۵	۲-۱-۶-۲- حسن فتحی
۵۵	۲-۱-۶-۳- رالف راسکین
۵۶	۲-۱-۷- ساختارگرایی
۵۷	۲-۱-۸- ساختار اصلی
۵۹	۲-۱-۸-۱- گروه ۱۰
۵۹	۲-۱-۸-۲- الدروس

صفحه

عنوان

۶۰	..... ۳-۸-۱-۲- کریستوفر الکساندر
۶۲	..... ۴-۸-۱-۲- هانس هولاین
۶۲	..... ۵-۸-۱-۲- گوردن کالن
۶۳	..... ۶-۸-۱-۲- فومیهیکوماکی
۶۴	..... ۷-۸-۱-۲- ادموند بیکن
۶۷	..... ۱-۹-۱-۲- جین جیکوبز
۶۸	..... ۲-۹-۱-۲- راجر ترانسیک
۷۰	..... ۱۰-۱-۲- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۷۰	..... ۱-۱۰-۱-۲- فرهنگراها
۷۱	..... ۲-۱۰-۱-۲- مدرنیسم
۷۱	..... ۳-۱۰-۱-۲- پست مدرنیسم
۷۲	..... ۴-۱۰-۱-۲- ارگانیک‌گرا
۷۳	..... ۵-۱۰-۱-۲- ساختارگرایان
۷۴	..... بخش دوم: سمینارها و کنگره‌ها
۷۵	..... ۲-۲- کنگره‌ها و سمینارهای داخلی و خارجی
۷۵	..... ۱-۲-۲- کنگره آتن
۷۵	..... ۱-۱-۲-۲- معرفی و تاریخچه منشور آتن
۷۶	..... ۲-۲-۱-۲- اصول و محتوای منشور آتن
۸۰	..... ۳-۲-۱-۲- اصول اساسی منشور آتن
۸۱	..... ۲-۲-۲- کنگره ونیز
۸۲	..... ۱-۲-۲-۲- آئین‌نامه کنگره ونیز
۸۵	..... ۲-۲-۲-۲- نکات برجسته قطعنامه ونیز
۸۶	..... ۳-۲-۲- کنگره آمستردام
۸۶	..... ۱-۳-۲-۲- قطعنامه آمستردام

عنوان

صفحه

۸۸	۲-۲-۳-۲- اصول مورد تصویب کنگره
۸۸	۲-۲-۴- منشور ۲۰۰۰
۸۸	۲-۲-۴-۱- اصول اساس منشور ۲۰۰۰
۹۱	۲-۲-۴-۲- نکات برجسته منشور ۲۰۰۰
۹۱	۲-۲-۴-۳- نتیجه گیری
۹۵	۲-۲-۵- سمینارهای داخلی مرمت شهری
۹۵	۲-۲-۵-۱- نخستین کنگره بین‌المللی اصفهان
۹۶	۲-۲-۵-۲- سمینار مرمت بنا و شهرهای تاریخی
۹۶	۲-۲-۵-۳- نخستین سمپوزیوم معماری و شهرسازی
۹۶	۲-۲-۵-۴- دومین سمپوزیوم معماری و شهرسازی
۹۷	۲-۲-۵-۵- سمینار تداوم حیات در بافت تاریخی
۹۸	۲-۲-۵-۶- همایش تخصصی بافت‌های شهری
۹۸	۲-۲-۵-۷- سمینار مبانی مداخله در بافت‌های شهری
۹۹	۲-۲-۶- همایشهای برگزار شده در زمینه بافت تاریخی
۱۰۰	۲-۲-۷- جمع‌بندی و ارائه چارچوب نظری
۱۰۱	فصل سوم: تجارب مرمت شهری
۱۰۲	بخش اول: تجارب جهانی مرمت شهری
۱۰۴	مقدمه
	۳-۱-۱- تجارب مرمت شهر در کشورهای مختلف
۱۰۴	۳-۱-۱-۱- تجارب باززنده‌سازی انگلستان
۱۰۷	۳-۱-۱-۲- اصول مرمت شهری در انگلستان
۱۰۸	۳-۱-۱-۳- تجارب مرمت شهری در بریتانیا
۱۰۹	۳-۱-۱-۳-۱- تجربه مرمت شهری در لایستر
۱۱۰	۳-۱-۱-۳-۲- تجربه مرمت شهری در چی‌چستر

عنوان

صفحه

- ۱۱۱ ..... ۳-۱-۱-۳-۳ تجربه مرمت شهر یورک
- ۱۱۲ ..... ۳-۱-۱-۳-۴ تجربه مرمت شهر بث
- ۱۱۳ ..... ۳-۱-۱-۳-۵ تجربه مرمت شهر لندن
- ۱۱۳ ..... ۳-۱-۱-۳-۵-۱ تجربه مرمت محله لیس مارکت
- ۱۱۶ ..... ۳-۱-۱-۳-۵-۲ باززنده‌سازی محله جواری کوآرتز
- ۱۱۹ ..... ۳-۱-۱-۳-۵-۳ باززنده‌سازی محله لیتل ژرمنی
- ۱۲۱ ..... ۳-۱-۱-۴ جمع‌بندی نتایج تجارب مرمت شهر در بریتانیا
- ۱۲۱ ..... ۳-۱-۲ مرمت شهری ایالت متحده آمریکا
- ۱۲۴ ..... ۳-۱-۲-۱ منطقه پاستورز نیویورک
- ۱۲۵ ..... ۳-۱-۲-۲ بالتیمور
- ۱۲۸ ..... ۳-۱-۲-۳ باززنده‌سازی میدان پایونو سیاتل
- ۱۳۰ ..... ۳-۱-۲-۴ باززنده‌سازی میدان مرکزی شهر رچستر
- ۱۳۲ ..... ۳-۱-۲-۵ جمع‌بندی کلی مرمت شهری آمریکا
- ۱۳۳ ..... ۳-۱-۳ تجربه مرمت شهر فرانسه
- ۱۳۳ ..... ۳-۱-۳-۱ کارهای هوسمان در پاریس
- ۱۳۷ ..... ۳-۱-۳-۲ طرح‌های اوژن هنارد
- ۱۳۸ ..... ۳-۱-۳-۳ طرح لوکوبوزیه برای بازسازی پاریس
- ۱۳۹ ..... ۳-۱-۳-۴ تجربه مرمت پاریس
- ۱۴۰ ..... ۳-۱-۳-۵ تجربه مرمت شهری سنت مالو
- ۱۴۲ ..... ۳-۱-۳-۶ طرح نوسازی مونپارس
- ۱۴۴ ..... ۳-۱-۳-۷ جمع‌بندی نوسازی در فرانسه
- ۱۴۵ ..... ۳-۱-۴ مرمت شهری ایتالیا
- ۱۴۷ ..... ۳-۱-۴-۱ مرمت شهری برگامو
- ۱۴۸ ..... ۳-۱-۴-۲ شهر بولونیا

عنوان

صفحه

۱۵۰	۳-۱-۴-۳- شهر اوربینهو
۱۵۱	۳-۱-۴-۵- شهر ونیز
۱۵۲	۳-۱-۴-۶- جمع‌بندی تجربه مرمت شهر در ایتالیا
۱۵۲	۳-۱-۵- تجربه مرمت شهری در آلمان
۱۵۴	۳-۱-۵-۱-۱- باززنده‌سازی و نوسازی کروزربرگ
۱۵۴	۳-۱-۵-۱-۲- مسائل و مشکلات اساسی منطقه کروزربرگ
۱۵۶	۳-۱-۵-۲- نوسازی شهری در برلین
	۳-۱-۶- تجربه مرمت شهری در هلند
۱۵۹	۳-۱-۶-۱- تجربه مرمت آمستردام
۱۶۱	۳-۱-۷- نتیجه‌گیری از مرمت شهری در کشورهای پیشرفته
۱۶۴	۳-۲-۱- تجربه مرمت شهری در کشورهای اروپای شرقی
۱۶۶	۳-۱-۸-۱- تجربه مرمت شهری چکسلواکی
۱۶۸	۳-۱-۹- کشورهای اسکاندیناوی
۱۶۹	۳-۱-۹-۱- تجربه مرمت شهری در سوئد
۱۶۹	۳-۱-۹-۱-۱- مرمت شهری استکهلم
۱۷۰	۳-۱-۹-۲- تجارب مرمت شهری در اطریش
۱۷۰	۳-۱-۹-۲-۱- تجربه مرمت شهری در وین
۱۷۰	۳-۱-۹-۳- تجربه مرمت شهری بلژیک
۱۷۱	۳-۱-۹-۴- تجربه مرمت شهری در سوئیس
۱۷۱	۳-۱-۹-۴-۱- تجربه مرمت شهری گوتنبرگ
۱۷۲	۳-۱-۹-۵- تجربه مرمت اسکاتلند
۱۷۲	۳-۱-۱۰- کشورهای در حال توسعه
۱۷۴	۳-۱-۱۰-۱- تجربه مرمت شهری اسرائیل
۱۷۴	۳-۱-۱۰-۱-۱- تجربه مرمت شهری اورشلیم